

A MUNKAPIACZ A HÁBORÚ UTÁN

ÍRTA

Dr. SOMOGYI MANÓ

A MUNKANÉLKÜLISÉG ELLENI KÜZDELEM MAGYARORSZÁGI
EGYESÜLETÉBEN TARTOTT ELŐADÁS

ÁRA: 1 KOR. 50 FILLÉR

BUDAPEST,
KILIÁN FRIGYES UTÓDA M. KIR. EGYET. KÖNYVKERESKEDŐ
1916.

I. REMÉNYEK ÉS AGGDALMAK.

BEVEZETÉS.

Ha majd eljönnek a napok, melyeket annyi hitves, gyermek és szülő oly türelmetlenül vár, amikor karjukba zárhatják szeretteiket, kik kitartottak a golyózáporban és akiket a gondviselés sértetlenül engedett hazatérni; ha majd eljönnek a napok, amidőn a harcok leveti viharverte, színehagyott formaruháját és felölti a munkazubbonyt, s fegyver helyett kezébe veszi ismét a munka eszközeit, akkor, a világháború befejezésekor – közvetlenül a demobilizáció után – a közgazdasági, pénzügyi és szociálpolitikai problémák egész serege fog felmerülni, oly kérdések, melyeknek megoldása nem könnyű, de amelyeknek sikeres megoldása feltétlenül szükséges, ha hazánk társadalmi és gazdasági életét nagy rázkódtatásoktól megóvni és annak nyugodt fejlődését biztosítani óhajtjuk.

Ezek között a problémák között fontosságra nézve a legelsőek közé tartozik a munkapiac szervezése.

Bármily távol vagyunk is még a béke napjaitól, midőn diadalmas hőseink koszorús zászlóik alatt visszatérnek, sürgős feladat, hogy komolyan és behatóan foglalkozzunk azzal a kérdéssel, miképpen helyezhetjük el azokat a százazreket, kik egyszerre, nagy tömegekben visszatérnek körünkbe.

Gondoskodnunk kell, hogy az a sok százezer dolgozni akaró és dolgozni tudó erőteljes férfiú, akinek testét és lelkét a háború kemény viszontagságai megedzették, akiknek erélye az élet-halál küzdelemben fokozódott, mennél gyorsabban, mennél simábban, mennél előnyösebben elhelyezkedhessék ismét a szürke polgári életben.

Sürgősen hozzá kell fognunk célszerű szervezetek létesítéséhez és azoknak a rendszabályoknak előkészítéséhez, amelyekre a háború befejezésekor szükség lesz.

A szociálpolitika terén a rögtönzések ritkán szoktak sikerülni, itt alapos előmunkálatok nélkülözhetetlenek. Jőelőre el kell készítenünk a haditervet a munkanélküliséggel járó nyomor és szenvedés elhárítására.

Valamint a háborút a béke idején kell előkészíteni, ha győzedelmeskedni akarunk, úgy a békés idők közgazdaságára is már akkor kell készülni, amikor még dörögnek az ágyuk.

Már *korán* kell foglalkoznunk ezekkel a kérdésekkel, mert sok százezer munkásról, alkalmazottról és azok családjairól, tehát több millió ember sorsáról van szó, társadalmunk legszélesebb rétegéről, mely kizárólag, vagy főleg munkaerejének értékesítéséből él.

Méltó tárgya lehet minden szociálpolitikusnak és közgazdának és kötelessége minden közéleti férfinak gondolkodni a felett, hogy miképpen vezetessenek vissza harcosaink a harmezőről a mezőre, a műhelybe, az irodába, a boltokba és miképpen lehet gazdasági életünk minden ágát a szükséges munkaerővel ellátni.

A MUNKANÉLKÜLISÉG.

Gazdasági szempontból fontos, hogy a munkaerők kellően kihasználtságának, s megakadályoztassék, hogy azok parlagon heverjenek. Ki tudná kiszámítani, hány millióra rúgna a kár, amely közgazdaságunkra abból származhatik, ha a munkapiac nincs szervezve?

Erkölcsei szempontból is bajokkal járna, ha a harcterekről visszatérő munkaerők hosszabb időn át munka nélkül lézengnének, csavargásra, koldulásra, részegeskedésre adnák magukat, esetleg a bűn útjára tévednének. Hisz ösmeretes a csavargásnak, az alkoholizmusnak és a kriminalitásnak a munkanélküliséggel való összefüggése.

Szociális szempontból is veszélyek származhatnának abból, ha nem gondoskodnánk a munkapiac rendezéséről, ha elejét nem vehetnők a munkanélküliségnek.

De nemcsak gazdasági, erkölcsi és szociális megfontolások vezetnek bennünket, amikor szükségesnek mondjuk, hogy a háborúból visszatérő katonáknak a polgári társadalomba való

visszavezetése, az állam és a társadalom által támogatásban részesíttessék: a társadalomnak és államnak egyenesen *kötelessége* gondozásban részesíteni azokat, akik azért vesztették el állásukat, mert megkapták a behívási parancsot. Sokan vannak, akik nem akarják elősmerni a szocialisták által hangoztatott *Jogot a munkára*, de senki sem lesz, aki tagadni fogja, hogy a visszatérő harcosoknak joguk van munkára, amely egyet jelent számukra a keresettel, a kenyérrel!

De nemcsak a munkások érdeke, hogy a háború után a munkapiac rendezve legyen, hanem ez a *munkaadóknak* és *egész közgazdaságunknak* fontos érdeke.

Államnak és társadalomnak, a megyéknek és községeknek, munkaadóknak és munkásoknak össze kell fogniok, hogy a háború befejezésekor azonnal megindulhasson teljes erővel a gazdasági munka, hogy ne álljon be fennakadás, hogy a beszüntetett üzemek ismét megindíthatók, a redukált üzemek ismét a régi állapotba mielőbb visszaállíthatók legyenek. Mert ha ez nem történik, ha nem lesz kellő munka, megrendelés, szállítás, nagy mértékét ölt majd a tömegnyomor, nagy szociális zavaroktól kell tartanunk és megindul ismét a kivándorlás. Pedig arra kellene törekednünk, hogy a háború által okozott népesség-fogyatkozást pótoljuk és hogy a külföldre vándorolt honfitársainkat az utolsó emberig visszahozzuk a hazába.

A HÁBORÚS SZOCIÁLPOLITIKA.

A kérdésnek nincs praecedense, jóformán nincs semmiféle irodalma. Fiatal tudományunknak, a szociálpolitikának még nem volt alkalma azzal a kérdéssel foglalkozni, mit kell tenni, hogy a hazatérő harcosok mennél simábban, mennél gyorsabban kerüljenek ismét a polgári élet békés kerékvágásába, mennél hamarább jussanak ismét foglalkozáshoz, keresethez, kenyérhez.

A modern szociálpolitika tulajdonképpen a német-francia háború után született meg. A múlt század hetvenes évéig a sajtóban, a tudományban és a parlamentekben majdnem korlátlanul uralkodott a manchesterizmus, melynek hívei a gazdasági erők szabad játékából, az önségélytől várták a közgazdasági élet felvirágzását és akik minden állami intervenciótól fáztak,

mert abban a gazdasági élet kerékkötőjét látták. „Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même!” Ez volt a jelszó.

Ennek az iránynak híveiről mondotta Lassalle Ferdinánd, hogy az államot az éjjeli őr szerepére óhajtják lefokozni.

A modern szociálpolitika a gazdaságilag gyengébb néprétegeknek, a főleg vagy kizárólag munkaerejükből élő embereknek, a kis embereknek a létért folytatott küzdelemben segíteni akar, erkölcsiségét, egészségét, életét meg akarja óvni, jobb életfeltételek elérését lehetővé óhajtja tenni, hogy ezzel a felemelkedést elősegítse és a dolgozó nép erejét fentartsa és fokozza.

Csak lassan tört magának utat az a meggyőződés, hogy a szociálpolitika a nép életerejének megőrzését és növelését mozdítván elő, az állam hatalmának hatásos fokozója és egyik legjelentékenyebb biztosítója.

Nemcsak a szociális gondozás volt a múltban csekélyebb, de a háborúk sem voltak olyan méretűek, mint a mostani világháború.

Az államnak háborús szociálpolitikai tevékenysége még egészen fiatal hajtása a szociálpolitikának. Hisz a hadbavonultak családjainak segélyezését Németországban csak az 1870/71. évi háború után, nálunk pedig 1880-ban iktatták a törvénykönyvbe.

Régebbi időben a munkanélküliekről úgy ahogy, a szegényügy keretén belül gondoskodtak.

A munkanélküliség kérdésével, a munkapiac szervezésével különben alig 25 éve foglalkoznak tudományosan és gyakorlatilag.¹

A probléma tárgyalása azért is nehéz, mert hiányzik minden statisztikai alap. Nem tudjuk, hogy a hadbavonultak közül hányan fognak épen visszatérni és hogy azok miképpen oszolnak el a különböző termelési ágak, foglalkozások szerint. Arra nézve is csak találgatásokba bocsátkozhatunk, hogy miképpen alakul-

¹ Jellemző adat, hogy a hat kötetes „Handwörterbuch der Staatswissenschaften” (az államtudományok legteljesebb encyklopédiája) 1890-ben megjelent első kötetében hiába keressük a „Munkanélküliség” c. cikket. Csak az 1895-ben megjelent pótkötet tárgyalja ezt a kérdést.

nak majd a viszonyok közvetlenül a háború befejezése után és a legközelebbi években?

A MUNKAPIAC ALAKULÁSA.

Az a kérdés, hogy milyen lesz a munkapiac helyzete a demobilizáció idejében, attól is függ, mily évszakban fejeződik be a háború. Tudjuk azt, hogy normális időben is a különböző termelési ágakban, a különböző évszakonként másképp alakul a munkakereslet és munkakínálat.

Ha a háború télen fejeződik be, a mezőgazdasági munkások elhelyezése, foglalkoztatása nagyobb gondot fog okozni, ha pedig nyáron térnek vissza harcosaink, bőven akad majd munkaalkalom és keresés. Az építőiparban is bajos lesz télvíz idején nagyobb számú munkást elhelyezni, nyáron ez nem lesz nehéz. A sokszorosító iparban nyáron van a holt saison és télen nagyobb a munkakínálat stb.

Ezeket szem előtt kell tartanunk, ha a munkapiac megszervezéséhez hozzálátunk és ha haditervet akarunk kidolgozni az esetleges munkanélküliség leküzdésére.

Sokan, sőt a legtöbben igen optimisztikusan fogják fel a viszonyoknak a háború utáni alakulását. Azt hiszik, hogy a háború befejezésekor a visszaözönlő sok százezer munkaerő gyorsan fog fészívódni a munkapiacon, hogy nagyobb rázkódtatások nem lesznek, minden alkalmazott ismét el fogja foglalni azt a helyet, amelyet ott hagyott, mikor megkapta a behívó parancsot.

Utalnak arra, hogy a munkaerő hiánya folytán a háború alatt a földek egy része egyáltalán nem lett megmunkálva. Utalnak a nagy munkáshiányra, mely egyes iparágakban uralkodik, minek folytán a munkabérek tetemesen felszöktek. Utalnak arra, hogy a tőke a háborút megelőző években hosszú időn át a bizonytalan külpolitikai helyzet miatt új vállalatok alapításától, régi vállalatok kiterjesztésétől, beruházásoktól fázott s hogy a helyzet tisztulásával óriási tevékenység várható az ipar és kereskedelem terén. Az optimisták azt hirdetik, hogy az áruraktárak kiürültek, az úgynevezett „boltörző portékák” is elkelték, az anyagok és félgyártmányok elfogytak s mindezeket pótolni kell. Bízunk abban, hogy a jelenleg sokszor

visszafojtott fogyasztási szükségletek elemi erővel fognak előtörni. Azzal kecsegtetik magukat, hogy meg fognak nyílni a külföldi piacok és újabb export-lehetőségekkel számolnak. Sokan tehát a vállalkozási szellem hatalmas érvényesülését, pezsgő gazdasági életet jósolnak.

Még a népdalok, a háború költészete, a lövészárkokból érkező levelek is szebb kort, Új Magyarországot jósolnak, ahol minden más lesz, mint amilyen eddig volt. Az önbizalom fokozódott, az öntudat hatalmasan erősödött az orosz, szerb harc-tereken, az olasz fronton aratott diadalmas harcok következtében. Ennek kétségtelenül a gazdasági életben is nyoma lesz.

Szűkebb körben, a közgazdasági élettel összeköttetésben álló ösmerőseim körében enquêtet rendeztem arra nézve, hogy a rendelkezésükre álló adatok alapján, milyenek gondolják a viszonyok alakulását a háború befejezésekor? lesz-e elég munka-alkalom? elhelyezést fognak-e náluk találni a visszatérő volt munkásaik és alkalmazottaik?

Majdnem kivétel nélkül, kedvezően ítélték meg a helyzetet.

A mezőgazdák, kik most nagyon megérik a munkáshiányt, azon a véleményen vannak, hogy jóformán felesleges azzal a kérdéssel foglalkozni, mert oly nagy lesz a munkásszükséglet, hogy munkanélküliségtől tartanunk nem kell, sőt hogy munkáshiány fog mutatkozni.

A bányaiipar, különösen a szénbányászat, a háború után nagy munkástömegeket szándékozik 'beállítani, mert most a munkásállomány a háború előttinek csak 70%-át teszi és a nagy szénkereslet folytán, ha majd eléri a 100%-ot, sem lesz elégséges a nagy szükségletet fedezni.

A vas- és fémipar körébe tartozó sokféle iparág nagy konjunktúrákat vár a háború után. Annak a sok tönkrement sínnek, hídnak, gépnek, annak a sok tönkresilányított mozdónak és vaggonnak pótlása, a szükséges nagy építkezések jelentékeny rendeléseket jelentenek.

A fonó-szövőipar, az élelmezési ipar, a faipar, a ruházati ipar stb. sokat várnak a béke korszakától.

Hogy miképen alakul a helyzet az építő-ipar terén, teljesen attól függ, vajjon rendelkezésre állanak-e majd a kellő

költségvetési fedezetek, a szükséges állami és községi közmunkák, valamint a kellő hitelek a magánvállalkozás számára. A magánépítkezéseket jórészt a jelzáloglevélpiac alakulása irányítja. Ha a záloglevelek árfolyama igen alacsony és azok elhelyezése nehézségekbe ütközik, a magánépítkezés nem ölthet nagyobb arányokat, már pedig a jelzáloglevélpiac fellendülése egyhamar nem várható, az építési pénz jó ideig drága lesz. Ezen a téren sok közmunkára lesz szükség.

Az építőipar fellendülését remélhetőleg elő fogja mozdítani az 1915/16. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és viselendő kiadásokról szóló törvény, mely felhatalmazza a pénzügyminisztert, hogy az építési ipar fellendítésének elősegítése céljából a budapesti záloglevélkibocsátó intézetektől, amennyiben azok építkezések céljára ötven millió korona erejéig új törlesztéses kölcsönöket engedélyeznek és folyósítanak, az államkincstár részére húsz millió korona értékű zálogleveleket vehessen át.

Lendíteni fog a háborúból visszatérők egy részének, a magánalkalmazottaknak sorsán, a kormánynak 1915 évi 4118 számú rendelete, mely szerint oly kereskedősegédeknek, továbbá ipari és kereskedelmi vállalatok oly tisztviselőinek szolgálati szerződése, akik 1914. július 25. napján, már ez időpont előtt szolgálati viszonyban állottak és a háború ideje alatt katonai szolgálatot teljesítenek, a háború befejezéséig, illetőleg katonai szolgálatuknak végleges megszűnéséig szünetel. Ily alkalmazottaknak szolgálati szerződése katonai szolgálatuk végleges megszüntével újra hatályba lép és a munkaadó azt ez időpont után is csak a törvényben, illetőleg a szerződésben megállapított módon szüntetheti meg, még az esetben is, ha az alkalmazott a szerződésileg elvállalt munka teljesítésére időközben képtelenné vált.

Ez a rendelet számos alkalmazott visszatérését régi gazdájához elő fogja segíteni s így a háború utáni munkapiac megkönnyítéséhez hozzá fog járulni.

Azok a munkaadók, akiket a munkapiacnak a háború utáni alakulása tárgyában megkérdeztem, kivétel nélkül úgy nyilatkoztak, hogy volt alkalmazottjaikat, munkásaikat, amennyi-

ben visszatérnek, készségesen visszafogadják – és bíznak is abban, hogy a háború után várható nagy fellendülés, módot ad majd azoknak állandó és jutalmazó foglalkoztatására.

Ha meg is van a munkaadókban a jóakarát a hazatérő harcosokkal szemben, ha fellendülés várható is, ha le is apadt a munkaerők száma, mégis számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy közvetlenül a háború befejezése után, a leszerelés idejében a munkapiacon zavarok lesznek. Attól kell tartani, hogy sok üzemben hiányzik majd a szükséges anyag, félgyártmány, szerszám, gép, hogy apadás állott be a szállító-eszközökben, hogy nem egy üzemben hiányozni fog a kellő számú szakmunkás, mi az egész üzemben fennakadást okozhat.

NEHÉZSÉGEK, ZAVAROK ÉS FENNAKADÁSOK.

Vannak pesszimisták, akik közvetlenül a békekötés után nagy válságot várnak a munkapiacon.

Az ausztriai szakegyletek bizottsága pl. a hazatérő harcosoknak gondozása tárgyában az osztrák belügyminiszterhez intézett beadványában kifejti, hogy sok ezer munkás aránylag igen rövid idő alatt fog a munkapiacra tódulni és foglalkozást fog keresni. Ezekhez járulnak azok az ezerek, akik most a hadsereg részére dolgoznak és akik a háború után visszatérnek majd eredeti foglalkozásukhoz, nem szabad továbbá megfeledezni arról, hogy az iparnak a békeszükséglethez való visszaalakulása lehetetlenné fogja tenni ugyanannyi munkást és munkásnőt foglalkoztatni, mint azelőtt. Ehhez járul még, hogy az európai iparok piacait a háború teljesen felforgatta és hogy mindenekelőtt szükséges lesz, hogy az ipari termelés ezekhez a megváltozott viszonyokhoz alkalmazkodhassék, mielőtt szó lehet majd a meglévő munkaerők szabályos és megfelelő foglalkoztatásáról.

Tudjuk, hogy minden változás a termelés, a fogyasztás, a javak megosztása terén kisebb nagyobb válságokat okoz, amelyek a munkapiacon rázkódtatásokat idéznek elő. Minden változás a forgalmi viszonyokban, a pénz- és hitelügy terén könnyebb vagy nehezebb, rövidebb vagy hosszabb ideig tartó krízissel és munkapiaci zavarokkal van összekötve.

Hát még a világháború, mely annyi millió embert sok hónapon keresztül ragad ki polgári munkájából, mely oly számos összeköttetést tép szét, mely oly mélyreható változásokat, átalakulásokat idézett elő a termelés, a fogyasztás, a forgalom, a vagyonelosztás, a pénz- és hitelviszonyok terén?¹

Számos német szociálpolitikus és közgazda attól tart, hogy a leszerelés idejében átmenetileg válságok lesznek a munkapiacra.

Zimmermann tanár szerint a háború hatalmas drágaságot fog fájdalmas örökségként visszahagyni, mely a nép széles rétegei számára annál érezhetőbbé lesz, mert némely gazdasági ágak termelési és kereskedelmi válságai legalább helyenként kedvezőtlenül befolyásolják majd a munkapiacot.² *Schmidt Róbert* szerint a munkások milliói, akik a békekötés után vissza fognak özönlenni, hogy munkát keressenek, nem fognak azonnal foglalkozást találni, mert sok iparágban csak lassan fognak a normális viszonyok helyreállni.³ *Umbreit Pál* szerint a munkanélküliek gondozásának természetében fekszik, hogy a háborúval nem fejeződhetik be. Mert ha a milliók visszaözönlének majd a gazdasági életbe, akkor a munkapiac hónapokon át annyira túl lesz zsúfolva munkaerővel, hogy az súlyos fennakadásokkal fog járnival. Az iparnak alkalmazkodása a békés gazdasági élethez is huzamosabb időt igényel.⁴

¹ A hazai közgazdaság egyik legalaposabb ösmerője és legélesebb szemű megfigyelője, Wekerle Sándor, a világháború gazdasági következtéseiről a háború elején tartott előadásában is arra figyelmeztetett, hogy „a munkanélküliség korszaka nálunk csak a háború megszűnésével fog beállni. A háború nagy személyi veszteségei dacára is a munkáskezek ezrei maradnak tétlenül, ha nem sikerül: gazdaságunkat felfendíteni. Nem engedhetjük, hogy a háború mellett a gazdasági pangás is pusztítson a munkaerőnkben s munkásainkat a kivándorlás után idegen gazdaságoknak tegye páriájává, az itthonmaradottakat pedig ilyen negatív gazdasági tényezőkké. Nem a tőke hatalma, hanem a munka ereje a gazdasági haladásnak legfőbb biztosítója. Akit a munkanélküliség megszüntetésének vagy megoldásának szükségéről nem győz meg humánus érzülete, győzze meg agyának rideg számítása”.

² Verbrauchswirtschaft und Arbeiterbewegung nach dem Kriege. Die Arbeiterschaft im neuen Deutschland. Leipzig 1915. 131. l.

³ U. o. 164. l.

⁴ Die Arbeitslosenfürsorge und der Krieg. U. o. 183. l.

Számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy az ipar jó része jelenleg főleg a hadsereg számára dolgozik oly munkásokkal, kik katonai fegyelem alatt állanak, tehát munkahelyüket most el nem hagyhatják, más munkahelyet nem kereshetnek, munkásmozgalomban részt nem vehetnek. Ez az állapot a háború után természetesen meg fog szűnni és már egymaga ez a körülmény nagy mozgalmat fog előidézni a munkapiacon és nagy munkáshullámvás fog bekövetkezni. Nagyiparosaink körében már mozgalom indult meg abban az irányban, hogy átmenetileg bizonyos időn át kormányrendeletileg tiltassék meg a munkásokoztagokba beosztott munkaerőknek a munkahely elhagyása.

A munkapiac alakulásának mérlegelésénél nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy számos vállalat, üzem a háború alatt teljesen megszűnt vagy a tulajdonos behívása, eleste, vagy munkáshiány, vagy megrendelésihiány miatt. A budapesti grafikai iparban pl. a háború kitörésekor és az első hónapokban 60-nál több könyvnyomda, litográfus és könyvkötő teljesen beszüntette üzemét. Számos visszatérő munkás és alkalmazott tehát hiába keresi majd régi gazdájának műhelyét.

A munkapiaconak a háború utáni konjunktúráinak mérlegelésénél figyelembe kell vennünk, hogy számos külföldön internált magyar honosságú egyén, aki huzamosabb időn át külföldön élt, vissza fog telepedni, és hogy az Amerikába vándorolt véreink közül számosan fognak visszatérni a hazába, mert a haza fogalmának jelentőségét, értelmét csak most tanulták megösmerni, midőn elbocsátották, üldözték, bojkottálták őket, mert – magyarok.

A visszatelepítés mozgalmát a mezőgazdasági munkáshiányra és a várható ipari fellendülésre való tekintettel is, a társadalom és az állam bizonyára támogatni fogja. A hazai munkásságnak nem kell attól tartani, hogy a visszatelepítési mozgalom a munkabérek leszállítását célozza vagy eredményezheti. Az Amerikát járt munkások magasabb standard of life-je és nagyobb életigénye magasabb munkabéreket von maga után.

De kétségtelen, hogy a békekötés után sok százezer munkaerőnek hirtelen visszaözönlése átmenetileg a munkapiacon nehézségeket fog okozni.

A munkakínálat oldalánál is zavarok lesznek egyes termelési ágakban és üzemekben. Sok szakmunkás, sok képzett alkalmazott, sok dolgos kéz nem áll majd a nemzeti termelés rendelkezésére. Csak az öldöklő harcok befejezésekor fogjuk megállapíthatni, mit veszítettünk a nemzet legrágább kincseiből. Csak hónapokkal a háború után fogjuk konstatálhatni, hogy hányan vannak, akik teljesen, vagy részben megrokkantak . . .

Ezen zavarok folytán számolnunk kell avval, hogy bizonyos időn át a munkapiacra egyes szakmákban nagyobb lesz a munkakereslet, mint a kínálat és megfordítva.

Okvetlenül kell tehát gondoskodni a kereslet és kínálat közötti kiegyenlítéséről, és ebből a célból egy oly szervezetet kell megteremteni, amely az egész munkapiacot áttekintse, a keresletet és kínálatot pontosan és részletesen nyilvántartsa és a kiegyenlítést tervszerűen előmozdítsa.

Meg kell szívelnünk *John Bellers*-nek 1695-ben irt szavait: „A foglalkozás hián levő munkások olyanok, mint a csiszolatlan gyémántok, értékük ösmeretlen. A szabályosan foglalkoztatott munkások ellenben a népnek legnagyobb gazdagsága és legnagyobb erőssége”.

II. A MUNKAPIAC MEGSZERVEZÉSE, KÜLÖNÖSEN A MUNKAKÖZVETÍTÉS, SZERVEZÉS SZÜKSÉGESSÉGE.

Ma már frázis számba megy a németek organizáló képességére hivatkozni. Kétségbevonhatatlan, hogy a középponti hatalmak a szervezés művészetében messze túlszárnyalták az entente hatalmokat és hogy az elért sikereknek jó része az átgondolt, a részletekig kidolgozott és vaskövetkezetességgel keresztülvitt szervezési munkálatoknak köszönhető.

Ösmeretes a mondás: Szadovánál győzött a porosz iskola-mester. Most azt mondhatjuk, a világháborúban győz a szervezés művésze, mely nemcsak a katonai téren, hanem közgazdasági, állampénzügyi és szociálpolitikai téren érvényesül.

A szervezés művészetére a háború utáni időkre is nagy szükség lesz. Németországban a háború kitörésekor megalakult

a német iparosok hadibizottsága, mely az ipari termelés zavartalan fentartását tűzte ki céljának. Ez a bizottság már most behatóan foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miként kellene a háborúra átformált ipart a békés gazdasági életbe visszavezetni. Már most tanácskoznak pl. azokról az intézkedésekről, melyeket foganatosítani kell, hogy a háború után a szükséges nyersanyag beszerzése akadályokba ne ütközzék. Már 1915. december elején a német iparosok 100,000.000 dollár értékű nyersanyagot rendeltek Amerikában, mely 2 hónappal a háború befejezése után lesz szállítandó. A német munkapiacnak a háború befejezése utáni időre való megszervezése is már erősen foglalkoztatja a szakköröket.

Ausztriában is már a háború kitörése után a közmunka-ministeriumban ministeriumközi bizottság alakult meg, melynek feladata a háború folytán kereset nélkül maradtaknak közmunkák útjáni segítése. Főleg földmunkát szolgáltató építkezéseket és hivatalos épületek emelését vették tervbe.

Nálunk is szükséges lenne idejekorán *szervezetről* gondoskodni, amelynek feladata lenne a jövő gazdasági életét tervszerűen, a részletekig menő gondossággal előkészíteni.

Ebben a szervezetben képviselve kell, hogy legyenek a minisztériumok kivétel nélkül, a statisztikai hivatal, a megyék és városok, a nagy közlekedési vállalatok, a gazdatársadalom, a bányászat, az ipar és kereskedelem képviselői, a hitelintézetek, a szabad pályák és a munkások. Főelv, hogy a gondozás szervezetének legmesszebbmenő decentralizációja mellett, szükség van egységes vezetésre és irányításra. *Ennek a szervezetnek kellene tanulmányozni a gazdasági életet a háború befejezésére való tekintettel, ennek a szervezetnek kellene javaslatokat tenni arra nézve, hogy miképen rendeztessék a munkapiac, hogy a háború után visszatérő harcosok lehetőleg gyorsan elhelyezkedhessenek a gazdasági életben, hogy az ipar átalakulása folytán feleslegessé váló munkaerők oda tereltesse, ahol szükség van rájuk, hogy a mezőgazdaság ne szenvedjen munkáshiányban, hogy a visszavándorlás meginduljon és hogy a kivándorlás megakadályoztassék.*

A kormányra hárulna a szervezet irányításának feladata. De a társadalom minden tényezőjének közreműködésére, az összes erők összefoglalására lenne szükség ezen óriási feladat megoldására.

1. Mindenekelőtt tájékozódni kellene a várható munkaalkalmakról. 2. Össze kellene írni a munkakeresőket. 3. A megkezdett és megindítandó közmunkák összeírása, sürgősség szerinti csoportosítása alapján lehetne alternatív terveket készíteni a munkák célszerű és a munkapiac viszonyainak megfelelő beosztását és a munkaerők elhelyezésének irányítását illetően.

A MUNKAALKALMAK ÖSSZEÍRÁSA.

A *várható munkaalkalmak összeírása* területileg, foglalkozási áganként és üzemenként lenne eszközrendő. Községenként és törvényhatóságoként a munkaadók megkérdezése alapján tájékozódást kellene szerezni, hogy jelenleg hány munkást foglalkoztatnak, és körülbelül hány munkást szándékoznak foglalkoztatni a háború után, még pedig hányat, ha tavasszal, ha nyáron, ha ősszel vagy télen végződik a háború?

Ezen összeírás alapján némi tájékozódást lehetne szerezni, hogy törvényhatóságoként és foglalkozási ágaként körülbelül mennyi munkaerő fog elhelyezést találni?

A MUNKAKERESŐK ÖSSZEÍRÁSA.

A *munkakeresők összeírása* könnyebb, mint a munkaalkalmak összeírása. A harctérről visszatérő önállóan egyéneket: kereskedelmi alkalmazottakat, magántisztviselőket, ipari, bányászati, mezőgazdasági munkásokat és cselédeket, kisiparosokat és kispapákat, a szabad pályákon működő egyéneket, még a fegyverszünet idejében a békekötés előtt a katonai hatóság (a kerületi parancsnokság) írja össze és az anyagot a bizottság, illetve az országos központi statisztikai hivatalnak rendelkezésre bocsátaná.

A következő kérdőív-vázlat tájékoztathatna bennünket a várható munkakeresletről, annak terjedelméről, irányáról és alapot nyújthatna a további tervszerű intézkedésekre.

KÉRDŐÍV

hadbavonult és a háború után szabadságolandó gazdaságilag nem önálló egyének (mezőgazdasági, bányászati, ipari, kereskedelmi alkalmazottak és munkások) részére.

1. Név.
2. Hol született? és mely évben?
3. Családi állapot? nős, nőtlen, elvált, özvegy.
4. Gyermekek száma?
5. Mely ipart tanult, mi a foglalkozása?
6. Utolsó alkalmazása (a munkaadó neve és lakhelye.)
7. Mennyi volt az utolsó fizetése, hetibére, munkakeresete?
8. Vissza akar-e térni utolsó munkaadójához? vagy mily munkát akar visszatérése után vállalni? mily foglalkozást akar gyakorolni?
9. Tagja-e valamely szakszervezetnek, ha igen, melyiknek?

10. Nyújt-e ezen szakszervezet munkanélküli segílyt?
11. Tud-e írni-olvasni?
12. Mi az anyanyelve? és mely nyelveket beszél?

A kisgazdák, kisiparosok és a szabadpályák részére megfelelő módosításokkal hasonló kérdőívek lennének szerkeszteni-dők és kitöltendők.

A statisztikai hivatal által sürgősen feldolgozandó kérdőívek útján nyert anyag tájékoztatást nyújtana, hogy munkágonként és kerületenkint mily munkakereslet fog jelentkezni.

A munkaadók várható munkásszükségletének és a munkát keresők munkaalkalomszükségletének összeírása alapján támpon-tokat nyerhetnénk a munkapiac várható alakulásának megítélésére, a munkakereslet és kínálat irányítására, nagyobb szabású munkaközvetítés szervezésére és a közmunkák célszerű felosztására vonatkozólag. Az utóbbiról később külön fogok még beszélni.

Ily alapon tervszerűen lehetne eljárni és arról megfelelően gondoskodni, hogy egyes termelési ágak ne maradjanak a szükségelt munkaerők nélkül, mások ismét túlbőségben szenvednek, aminek következményei azután a nagy munkáshullámzások, fennakadás a termelésben, munkanélküliség, kivándorlás.

MUNKAKÖZVETÍTÉS.

Az egész gazdasági politikának olyannak kellene lenni, hogy *megelőzőleg* küzdjön a munkanélküliség ellen. A munkapiac szervezésénél főelvként szolgáljon, hogy minden hazatérő harcos lehetőleg a háború előtti foglalkozásába vezettessék vissza és hogy eddigi élettartását fentarhassa. Arra is kellene törekedni, hogy az emberek ne tömörüljenek össze a városokban. Különösen a fővárosban, amire meg lesz a hajlandóság, hanem lehetőleg telepedjenek vissza a falvakba.

Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy a munkapiac szervezése, lehetőleg tökéletes, *közhasznú munkaközvetítés megteremtése*: a munkanélküliekről való legjobb gondoskodás. A visszatérő harcosoknak munka- és kereset-alkalmat kell nyújtani. Ez legkönnyebben a gondos munkaközvetítéssel érhető el.

A munkaközvetítés országos szervezése a munkapiac rendezésének első és főkövetelménye, a munkanélküliség elhárításának és leküzdésének legfontosabb eszköze.

Ausztriában már megalkották a közhasznú munkaközvetítők egyesítését a munkaközvetítésnek úgynevezett háborús szervezésében. (Kriegsorganisation der Arbeitsvermittlung.) Ez a szervezet a rokkantak elhelyezésével is foglalkozik. A hivatalos szervezet mellé a belügyminisztérium egy kuratoriumot rendelt, amelyben a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem és a szabad foglalkozások munkaadói és munkásai (alkalmazottjai, képviselve vannak).

A hatósági munkaközvetítés még egészen fiatal intézmény. A céhek már ösmerték a munkaközvetítést. A 17. században a privát helyközvetítés Franciaországból kiindulva kezdett elterjedni. Azután a munkások ragadták meg a munkaközvetítést, első sorban az angol szakegyletek, majd jótékony egyesületek következtek azután a 19. század közepén, melyek a munkaközvetítés díjtalan ápolását tűzték ki céljuknak. Ekkor a munkaközvetítés kilépett az érdekeltek köréből és lassan-lassan a társadalmi közösség ügyévé, közüggé lett. A 19. század nyolcvanas éveiben Svájcban meghonosították az első községi (városi) munkaközvetítő-irodákat, ezek mintájára Németország több városában buzgalommal karolták fel a községi munkaközvetítést. Németországban, Ausztriában és hazánkban a munkáltató és munkás-munkaközvetítők a 19. század utolsó két évtizedében keletkeztek. Ezeket a szervezett érdekkörök többnyire fegyverként használják küzdelmeikben. Franciaországban a munkás-szindikátusok községi támogatással munkatőzsdéket, Olaszországban munkakamarákat alapítottak.

Anglia 1909-ben a munkaközvetítés új útjára lépett. A Labour Exchanges Act. a munkaközvetítést az egész országra terjeszti ki, annak keresztülvitelét az államra ruházza, ingyenessé, fakultatívvá és semlegessé teszi azt. Meghonosítja a paritásos bizottságokat. A szervezet központja Londonban van a kereskedelemügyi ministerium munkahivatalában. Ez a központi hatóság csak a szervezettel, az ellenőréssel és a statisztikával foglalkozik. Az egész birodalom 12 kerületre van osztva. Minden kerületben van bizonyos számú munkahivatal. A költségekre 1910/1-ben 210,000 font sterlinget irányoztak elő.

Az angol reformmal utat tört magának az a gondolat, hogy a munkaközvetítés tisztán állami feladat.

Mindenkinek, aki a munkapiac megszervezésével és a munkaközvetítéssel foglalkozik, szem előtt kell tartania azokat a határozatokat, melyeket erre vonatkozólag a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesülete Gentben 1913-ban tartott közgyűlésén az összes kultúrállamok legelső szakembereinek tanulmányai és véleményei felhasználásával, a különböző irányú munkásszervezetek képviselőinek hozzájárulásával egyhangúlag elfogadott.

Ez a program következőképpen hangzik:

„I. A munkaközvetítés ügyének mai állapota majdnem sehoh sem elégíti ki a szükségletet: a szervezet széttagoltsága és az üzemvezetésnek tarkasága megakadályozza azt, hogy a munkapiac mindenkori állapotát teljesen áttekintsék, a rendelkezésre álló munkaerőket és munkaalkalmakat megbízhatóan megállapítsák, a munkakeresletet és kínálatot célszerűen kielégítsék, hasznavehető munkapiaci statisztikát készítsenek és a fenyegető munkanélküliség elhárítására szolgáló -rendszabályokat idejekorán fogantossítsanak.

II. Ha azt akarjuk, hogy a munkaközvetítés azt a főfeladatot, hogy az elhárítható munkanélküliséget a munkapiac folyatatólagos megfigyelésével és tervszerű szabályozásával csakugyan elhárítsa, sikeresen végezze, akkor a következő elvek megvalósítására kell törekedni: 1. a nyilvános munkaközvetítőknek rendszeres megszervezése, területi tagozása (helyi, kerületi, országos munkaközvetítő) és a szakmabeli érdekek figyelembe vételével (foglalkozási lajstromok, szakosztályok); 2. egységes technika az ügyvitelben minden modern közlekedési eszköz igénybevitelével (távíró, távbeszélő, posta, vasút); 3. a közvetítés szabad igénybevitelére bárki részéről és az ügyvezetés pártatlansága; 4. díjmentesség; 5. a munkapiac tervszerű szabályozása, beleértve a munkásvándorlásokat is, egységes elvek szerint a központ vezetése alatt (folytatatólagos munkapiaci statisztika); 6. a költségek viselése a községek részéről (községi közvetítők számára), a kerületek részéről (a kerületi közvetítők számára) és az állam részéről (a központ számára) és esetleges szubvenciók.

III. A II. alatti reformok keresztülvitele végett kívánatos-

nak látszik az állami közigazgatásnak, illetve törvényhozásnak oly irányban való közreműködése, hogy olyan munkaközvetítőknek, illetőleg munkaközvetítő köteleknek, amelyek a fent kifejtett alapelveknek megfelelnek, mint államilag „elismert” munkaközvetítőknek, illetve hatósági szervezeteknek bizonyos kedvezményeket nyújtsanak (a távbeszélő, táviró, posta, vasút és közpénzekből való segélyek felhasználásával), a munkaközvetítés ügyének hiánytalan kiépítésére törekedjenek, az üzletvezetésnél és statisztikánál egységes alapelveket alkalmazzanak és hogy az egész munkaközvetítés ügyét az állam felügyelete alá helyezték”.¹

Az életben és az irodalomban mindinkább terjed az a meggyőződés, hogy a munkapiac szervezését nem lehet a munkásokra, a munkaadókra bízni, hanem hogy az községi és állami feladat. Hogy a munkás munkát kapjon, hogy a munkaadó munkásra tegyen szert, ez nemcsak magánérdek, nemcsak a munkaadó, illetve a munkás érdeke, hanem ez közérdek.

A közérdeket leghelyesebben az államhatalom képviselheti, amely a közvetlenül érdekeltet javát is fogja szolgálni. Az államhatalom van leginkább hivatva a munkapiac rendezése elé háruló akadályok leküzdésére és az érdekellentétek áthidalására.²

NÉMETORSZÁG.

A háborús viszonyok hatása alatt a német birodalom különböző irányú munkásszervezeteinek vezérei, akik három millió

¹ A munkapiac megszerzése és a munkaközvetítés. I. kötet. A munközvetítés hazai állapota. A munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesületének kiadványai. 3. szám. Budapest, 1914. 37. 1.

² „Der Staat allein, als oberste Verkörperung der Gesellschaft, hat die Kraft und die Einsicht und die Autorität, Ordnung in das schwierige Problem der Arbeitsvermittlung zu bringen; ihm wird Vertrauen im weitesten Masse entgegengebracht; er allein kann die Regelung so durchführen, wie es das Interesse der Beteiligten einerseits und das Wohl der Allgemeinheit andererseits erheischt. Er allein kann die Gegensätze zwischen Stadt und Land, zwischen Industrie und Landwirtschaft, zwischen Arbeitern und Unternehmern überbrücken, er allein kann die Direktion der Arbeitermassen übernehmen, er allein kann die nationale Arbeit schützen gegen den Import von ausländischen Arbeitern . . .”

Benno Merkle: Arbeitslosigkeit. München és Leipzig 1913. 92. 1.

német ipari munkást képviselnek, 1915. évi február havában, a szociális reformok társaságainak vezetése alatt, hosszabb tanácskozások után megállapodtak egy közös programban, amely a munkaközvetítés törvényes rendezésének irányelveit tartalmazza.¹

A hozott határozatban kifejtik, hogy a munkaközvetítés ügyének gyökeres reformját már a háború alatt kell megkezdeni, mert a háború befejezése után a munkások milliói, akik a katonai viszonyból kilépnek, foglalkozást fognak követelni. Ennek a feladatnak legyőzésére rendezett munkaközvetítésre van szükség.

„A munkaközvetítés csak akkor felelhet meg feladatának, ha a kereslet és kínálatot az egész munkapiacra szabályozza. A munkaközvetítő üdvös működésének előfeltétele egy egységes szervezet, amelynek a különböző foglalkozási ágak viszonyainak figyelembevétele mellett helyileg kell tagolva lenni. A helyi szervezeteket kerületi szövetségekbe kell egyesíteni, amelyek ismét egy birodalmi központtal állanak összeköttetésben.

Az egész birodalomban minden nagyobb községben, vagy több kisebb község kerületében munkahivatal állítandó fel. A munkahivatalok ország- és kerületi szövetségekben egyesítendőek. A központot alkotja a birodalmi munkahivatal.

A munkahivatal alá állítandók a kerületben levő összes munkaközvetítők.

A munkahivatal egyenlő arányban összeállítandó a munkások és munkaadók képviselőiből, arányos választás alapján. A munkahivatal pártatlan elnök vezetése alatt áll. A kerületi munkahivatal igazgatósági tagjait, a helyi munkahivatalok igazgatósági tagjai, a központi munkahivatal igazgatóságát a kerületi munkahivatalok igazgatósági tagjai választják.

A munkahivattal közlendők az összes be- és kijelentések. Ugyanoda bejelentendőek az el nem intézett munkakérvények és túlkínálatok, hogy megkísérélhető legyen a kiegyenlítés más kerületekben.

A munkahivatal kerületében nyilvános munkaközvetítők foglalkozások szerinti tagozással állítandók fel és a községek által fentartandók.

A munkaközvetítők tisztviselőit az intézet igazgatósága választja. Kell, hogy az illető foglalkozási ág viszonyait ismerjék.

A munkaközvetítésnek díjtalanak kell lenni. Külföldi munkaerőket csak akkor szabad közvetíteni, ha nincs hazai munkaerő a munkapiacra.

Ha bizonyos iparágra nézve tarifaszereződések léteznek, az igazgatóság határozatilag kimondhatja, hogy a munkaközvetítés csak a tarifális munka feltételek mellett történhetik.

¹ Lásd Soziale Praxis XXIV. évf. 22. sz. és A munkanélküliség elleni küzdelem IV. évf. 1915. júniusi füzetét.

A munkahivatal feladata az összes munkaközvetítőket kivétel nélkül ellenőrizni és felettük felügyeletet gyakorolni.

Megfelelő intézkedésekkel meg kell akadályozni, hogy a munkaközvetítő intézet tulajdonképeni céljától eltereltesék. Különösen nem szabad a munkaközvetítő-intézetet arra felhasználni, hogy az egyes munkaadó és munkás szervezkedési szabadsága korlátozassék.”

A szakszervezetek a fenti pontozatokat tartalmazó felterjesztését küldöttségileg adták át a birodalmi kancellárnak, ki megígérte, hogy a birodalmi kormány jóindulatúlag fog azokkal foglalkozni.

Néhány hét múlva a birodalmi tanács pénzügyi bizottsága már tárgyalta a javaslatokat és a szakszervezetek álláspontjára helyezkedett.

A belügyi államtitkár elnöklete alatt 1915 április 15-én tartott értekezleten a következő javaslatokat fogadták el:

1. *A munkaközvetítő szövetségek teendői:*

a) Minden kerületben kiadják az összes nem üzleti munkaközvetítők címjegyzékét.

b) Intézkednek aziránt, hogy megfelelő helyeken munkaközvetítők rendeztessenek be, illetve a már meglevők továbbfejlesztessenek.

c) Igyekeznek a helyközi forgalomban a munkakeresletet és kínálatot kiegyenlíteni.

2. *A munkaközvetítők teendői:*

a) Az egy helységben levő összes munkaközvetítők együttműködése. Állandóan szoros érintkezésben lesznek a hatóságokkal, a munkaadó- és munkásszervezetekkel, használják és támogatják a munkapiaci közlőnyt.

b) A hadi rokkantak közvetítésére különös gondot fordítanak.

3. *A munkaadók teendői:*

a) Bejelentik a szervezett munkaközvetítőknél a megüresedett állásokat.

b) Régi munkásaikat visszaveszik.

c) Figyelemmel lesznek az esetleg elbocsátandó munkások alkalmazási szükségletére.

4. Kívánságok a birodalmi, állami és községi hatóságok, valamint a katonaság és tengerészet intézkedéseit illetőleg.

A német szakszervezeteknek és szociálpolitikusoknak a munkapiac megszervezésére irányuló tevékenysége nem maradt eredmény nélkül. A kívánt törvényt még nem alkották meg, a munkahivatalokat még nem állították fel, de a háborúra és a háború utáni időkre való tekintettel az egyes német államok máris nagyobb gondot fordítanak, hogy a lakosságnak munkát kereső körei lehetőleg gyorsan elhelyezhetők és a különböző kereseti ágak a szükséges munkaerővel könnyebben elláthatók legyenek. Belátták, hogy a munkapiac rendezése érdekében a különböző nem üzletszerű munkaközvetítő-intézetek szorosabb együttműködésére van szükség. Ebből a célból a nagyobb városokban központi intézeteket szerveztek és Berlinben a belügyi minisztériumban a Munkaközvetítő Intézetek Központját alapították.

A porosz kereskedelemügyi miniszter az 1915 évi május 21-én kiadott rendeletében utalt annak a fontosságára, hogy az egy községben levő különböző munkaközvetítők egymással kapcsolatot teremtsenek.

A hesseni belügyminiszter egy 1915. évi július 16-án kiadott rendeletében figyelmeztetett annak kívánatos voltára, hogy a munkaközvetítők egymással érintkezésbe lépjenek. Azon járási hivatalok, melyeknek területén munkaközvetítők még nincsenek, utasítottak, hogy vegyék fontolóra azok létesítését és azok létesítésére tegyék meg a szükséges intézkedéseket.

A különböző kormányrendeletekben utaltak arra, hogy a járásbeli munkaközvetítőknek tömörülniök kell és kívánatosnak jelezték, hogy a munkaközvetítők hetenként kétszer közöljék a járási munkaközvetítővel a be nem töltött állásokat és az elintézetlen munkakérvényeket.

A munkaközvetítők köteleztettek, hogy az állásokat és munkakeresőket az illető helységben levő nyilvános munkaközvetítőnél bejelentsék.¹

¹ A munkaközvetítő-intézetek statisztikája csak most készül. A szövetségtanács f. évi május 12-én kelt elhatározásában arra kötelezte az összes munkaközvetítőket, hogy létezésükről tegyenek jelentést a birodalmi statisztikai hivatalnak. Október 30-ig 2780 közvetítő megfelelt ezen kötelezettségnek, még nagyon sok közvetítő-intézet létezik, mely nem tett jelentést.

A császári statisztikai hivatal újabban hetenként munkapiac-közlönyt ad ki (Arbeitsmarktanzeiger). Az adatokat a munkaközvetítők tartományi vagy városi szövetségei szolgáltatják.

A szövetségek kiegyenlítik azokat a bejelentéseket, amelyeket maguk elintézni képesek, a többieket pedig továbbítják a birodalmi statisztikai hivatalhoz. Némely munkaközvetítő szövetség központi felvilágosító irodája távbeszélő útján iparkodik a munkaközvetítők jelentéseit kiegyenlíteni.

Németországban, hol már több ezer közhasznú munkaközvetítő-intézet működik és hol ezek már tartományi és országos szövetségekben tömörülnek és hol már 1898-ban megalakult a német munkaközvetítők köteléke, még ott is a háborúra és a háború utáni időkre való tekintettel, azt hangoztatják, hogy a munkaközvetítés terén hosszú évek mulasztásait és bűneit kell jóvátenni.

A Soziale Praxis egyik legutolsó számában (XXV. évf. 9. sz. 196. 1.) a következőket olvashatjuk: „meg fogja magát bosszulni, hogy már korábban nem gondoskodtak a munkaközvetítés alapos szabályozásáról. Amint előre volt látható, a szakegyletek konferenciája után elrendelt intézkedések elégteleneknek bizonyultak, épügy mint azelőtt a munkapiac statisztikája, a kereslet és kínálat áttekintése, nem teljes, elkésett és a nap gyakorlati szükségletei számára így sok tekintetben értéktelen, sőt tévútra vezet. A különböző munkaközvetítők helyi összefoglalása is csak elvéve érett meg kedvező hatásra, arról nem is lehet beszélni, hogy a közvetítők hézagatlan hálója hálózna be a birodalmat és lehetővé tenné a hiány és felesleg kiegyenlítését. A háborús iparban máris élenként fájlják, hogy a munkaközvetítés hiányos és a birodalmi kormány máris újabb intézkedéseket fontol meg, de csak a közigazgatási útra akar szorítkozni! Egyedül jótanácsokkal és barátságos rábeszéléssel azonban nem lehet szilárd rendet teremteni ezen összekuszált, szétszaggatott területen. Itt nem nélkülözhető a törvényes kényszer, s ha van óra, mely kedvező az ilyen beavatkozásra, úgy az a háború ideje, amidőn mindenki hajlandó rákényszerített jótétemények készséges elfogadására ... Itt is háborús szükségről van szó, amelynek következményei csukaszürkéinknek a béke-

kötés utáni visszaözlésekor, rokkantjainknak és hadi özvegyeinknek elhelyezésénél és ipari tevékenységünk átkormányzásánál súlyosan érezhetők lesznek.”

AUSZTRIA.

Ausztriában legújabbán a kereskedelemügyi minisztériumban egy munkanyilvántartó központ felállításához fogtak. Minden magán-, szervezeti- és állami munkaközvetítő naponta köteles jelentést tenni a központnak, mely az ily módon nyert adatok alapján a kereslet és kínálat kiegyenlítésére képes.

Az osztrák földművelésügyi miniszter a mezőgazdasági munkaközvetítést Ausztria egész területére nézve az 1914. aug. 5., aug. 7. és okt. 16-án kelt rendeletekkel szervezte. Minden kerületi kapitányság székhelyén kerületi munkaközvetítő-intézet létesítendő, még pedig önkéntes segítőerők felhasználásával. Az aratási bizottságok ezeknek az intézeteknek bejelentik, ha gazdasági munkásokban a helybeli erővel nem fedezhető szükséglet vagy kereslet létezik. A kerületben ki nem egyenlíthető kereslet és kínálat a tartományi munkaközvetítő intézeteknek jelentendő be. A tartomány munkáshiányát vagy fölöslegét a tartományi munkaközvetítő a Wienben székelő központtal tudatja.

Az ausztriai munkaközvetítő intézetek országos szövetsége Schwiedland tanár elnöklete alatt 1915. június 24-én a munkaközvetítés szabályozására nézve a következő alapelvekben állapodott meg:

1. Amennyiben törvényhozási utón nem történik gondoskodás megfelelő intézményekről, közigazgatási utón nyilvános munkaközvetítő helyek lesznek egységes alapelvek szerint létesítendőek. Ezeknek a közvetítőknek tevékenysége kiterjedne a munkák és szolgálatok minden nemére és egymással összekötésben kellene, hogy álljanak.

2. Tizenötezer lakosúnál nagyobb helyeken a községeknek kellene munkaközvetítőket létesíteniök. A tartományi fővárosban létező munkaközvetítő tekintendő az illető tartományra nézve főmunkaközvetítő-intézetnek.

3. A demobilizálás idejére a legközelebb fekvő főmunkaközvetítő-intézetnek kell a katonai leszerelő-állomások szék-

helyein jelentkező-helyeket létesíteni, amennyiben az illető helyen nyilvános munkaközvetítő nem működik.

4. A mezőgazdasági vándormunkások közvetítésére külön szakmunkaközvetítőhely létesítendő Wien-ben.

5. A munkaközvetítők mellé tanácsadószervek lesznek rendelendők.

6. A munkaközvetítés díjtalanul történik (kis regie-költségek azonban beszedhetők).

7. A közvetítőhelyek költségeihez az állam, a tartományok és községek hozzájárulnának.

8. A nyilvános közvetítők posta-, táviró- és távbeszélő-dijai elengedendők, vagy államilag megtérítendőek lesznek.

Munkakeresőknek a munkaközvetítő-intézet utalványára szabad utazás biztosítandó avégből, hogy új munkahelyeikre mehessenek. Ha az állást a munkás hibáján kívül el nem foglalhatja, szabad vissza- és továbbutazást is biztosítani kell számára.

9. A munkaközvetítő-intézetek minden egyenes adózástól mentesítendőek.

10. Az utolsó két pont alatt említett kedvezményekben részesítendőek volnának a már fennálló közhasznú munkaközvetítők is. Az itt ajánlott szabályozás végrehajtása után további engedélyek iparszerű munkaközvetítésre kiadhatók nem lesznek és a felszabaduló engedélyek bevonandók.¹

FRANCIAORSZÁG.

A munkaközvetítés ügyének fontosságát Franciaországban is felismerték. A jelentékeny állami és községi támogatást élvező munkástözsdék működése nem volt kielégítő. A háború kitörése után a visszásságok még rikítóbbak lettek. Ennek folytán a kamara munkaügyi bizottsága 1915. tavaszán törvényjavaslatot készített a nyilvános munkaközvetítők szervezéséről és támogatásáról. A községi közvetítők felett kerületi munkaközvetítők alapítását tervezik. A költségekre 500.000 frankot szántak.²

¹ Közgazdasági Szemle. XXXIT. évf. 792. 1.

² Soziale Praxis. XXIV. évf. (1915. május 20.) 802. 1.

HAZAI VISZONYOK.

Hazánkban a munkapiac igen kezdetleges állapotban van és teljesen szervezetlen. Némely foglalkozási ágban elszomorító állapotok uralkodnak.¹

Nálunk a munkakeresők többnyire a legritívebb munkaalkalm-szerzési módszerhez kénytelenek fordulni: a személyes jelentkezéshez. A jótékony egyesületek munkaközvetítése jelentéktelen. Az üzletszerű munkaközvetítés drága és sok visszaéléssel van összekötve, a közhasznú munkaközvetítők ritkák és működésük több oldalról kifogásoltatik.

A szakszervezetek egy része már a múlt század hetvenes éveiben, egynehány ipartestület pedig a nyolcvanas években kezdett a munkaközvetítéssel foglalkozni. Néhány évvel később a munkaadók is létesítettek munkaközvetítőket. Az utóbbiakat a szervezett munkások „ellenőrző irodáknak” és nem tulajdonképeni munkaközvetítőknak tekintik és munkakörökben nem nagyon népszerűek, mert a megrendszabályozást teszik lehetővé.

A munkásszervezetek által fenntartott munkaközvetítőkkal szemben a munkaadók legnagyobb bizalmatlansággal viselkednek és azokat az osztályharc fegyvereinek tekintik. A legtöbb ipartestületi, munkaadó-szövetségi és szervezeti közvetítő statisztikai adatokat egyáltalán nem hoz nyilvánosságra. Az állam 1900-ban a fő- és székváros közreműködésével Budapesten ipari és kereskedelmi munkaközvetítő-intézetet állított fel, majd 1905-ben Pozsonyban és Temesvárott rendeztek be hasonló intézeteket. A budapesti intézet az utolsó években átlag 50.000 közvetítést eszközölt, a pozsonyi 4-6000-et, a temesvári 2000-et. Öt budapesti munkaadó-közvetítő átlag 100.000 közvetítést mutat ki, 26 munkásszakszervezet pedig 40.000-50.000 közvetítésről számol be.

Szegényes számok, ha figyelembe vesszük, hogy hazánkban egy évben; sok százezer helyváltozás történik az ipar és kereskedelem terén, még pedig aránylag sokkal több, mint a külföldön.

A kereskedelemügyi minisztérium a budapesti intézet fenntartásához évenként 60.000 koronával járul hozzá, a pozsonyit pedig 5000 koronával, a temesvárit 3000 koronával támogatja.

A hazai munkaközvetítők között jóformán nincs semmiféle kapcsolat, holott a külföldiek országrészenként, helyileg és szakmák szerint több helyen már tömörültek.

Egész külön szervezettel bír a *mezőgazdasági munkaközvetítés*. Ez a földművelésügyi minisztériumban van központosítva. Az 1898: II. t.-c. 77 §-a alapján kibocsátott miniszteri rendelet előírja, hogy minden községnek munkaközvetítőt tartozik kirendelni, ki elsősorban a községbeli munkakeresletet

¹ A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete kiadványainak 3. füzetében: A Munkaközvetítés hazai állapota c. a. (Budapest, 1914) sok becses adatot tartalmazó tanulmányokat tett közzé.

és kínálatot tartozik kiegyenlíteni, ha ez nem sikerül, jelentést tesz a törvényhatósági munkaközvetítőnek és a központnak.

A törvényhatósági munkaközvetítő (a központi tisztviselők egyike) a törvényhatóság munkakeresletét és kínálatát egyenlíti ki és bejelenti a központnak a törvényhatóság területén mutatkozó felesleget és szükségletét. A közvetítés díjtalan.

A központ az utolsó években átlag körülbelül 80.000 munkást közvetített. Maga a minisztérium sem tartja kielégítőnek a községi és törvényhatósági munkaközvetítők működését. Statisztikai adatok teljesen hiányoznak. A szervezet különben csak a nagy szezonmunkák szükségletét iparkodik kielégíteni, gazdasági cselédek, dohánykertészek, vincellérek, kertészek közvetítésével egyáltalán nem is foglalkozik.

A minisztérium is szükségesnek tartja, hogy az elméletileg jól megkonstruált szervezetbe több élet vitessék be, hogy a vidéki szervek jobban ellenőriztessenek és pontosabb működésre szoríttassanak.

Teljesen rendezetlen nálunk a munkapiac a bányai parterén, ami az üzemnek belterjesebb fejlesztését is megakasztja. A szükséges munkásokat ügynökök és toborzás útján gyűjtik össze és évenként igen jelentékeny összegekre rúgnak a munkások szerzésére fordított összegek. A demoralizáló munkáselcsalogatás napirenden van és igen gyakoriak a toborzó-ügynökök visszaélései.

Ha nem lett volna háború, még akkor is sürgős törvényhozási feladat lett volna a munkaközvetítés ügyének korszerű reformja. A háború, mely annyi hiányra terelte a figyelmet, a munkaközvetítés ügyét is előtérbe tolt.

A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1914: L. t.-c. 11. §-a szerint a minisztérium a felmerülő szükséghez képest kötelezhet egyes városokat a munkaközvetítés ellátására, esetleg a város hatósági területén is túl terjedő hatáskörrel.

Az ipari, kereskedelmi és bányászati munkaközvetítés hatósági ellátásáról szóló törvényjavaslatot, melyet a kereskedelemügyi miniszter 1915. november 30-án terjesztett be a Háznak, amint azt az indoklás világosan megmondja, a háborúnak köszönhetjük. A háborúra való tekintettel iktatták be az 1914: L. t.-c.-be a felhatalmazást, hogy a kormány egyes városokat munkaközvetítők felállítására kötelezheti. Minthogy ezen törvényes felhatalmazás csak a háború tartamára adatott meg, ezek a munkaközvetítők a háború után megszűnnének, már pedig az indoklás szerint is a munkaközvetítés szervezésének

szükségessége valójában csak a háború után fog érezhetővé válni. Ezért kell állandó intézményt biztosítanunk. Jól mondja az indokolás, hogy az intézmény szervezése egymagában nem biztosítja a munkapiac rendezését, hanem minden attól függ, vajjon az intézményt vezető egyének bírnak-e majd a kellő lelkiismeretességgel, szakértelemmel és gyakorlattal.

A törvényjavaslat egyes városokat és községeket akar arra kötelezni, hogy a munkaközvetítés feladatait hatóságilag ellássák, még pedig hatóságok területén túlmenő működési körrel. Ezek a községek évenkénti állami segélyezésben részesíthetők. *A hatósági munkaközvetítés úgy a munkaadókra, valamint a munkásokra nézve teljesen díjtalan.*

A kereskedelemügyi miniszter a belügyminiszterrel és Horvát-Szlavonországokban a bánnal egyetértőleg fogja megállapítani azokat a városokat és községeket, melyekben a munkaközvetítés meghonosítandó, valamint az intézetek szervezetét és szabályzatát.

A törvényjavaslat tehát a munkaközvetítést a városok és községek hatáskörébe óhatja átutalni, de nem kizárólagossági joggal, amennyiben nem érinti egyelőre az üzletszerűleg üzött közvetítést, az indokolás azonban jelzi, hogy a kormány azok korlátozását később megfontolás tárgyává teszi.

A munkaadó és munkásegysületek munkaközvetítése sem érintetik egyelőre. Hogy miképen gondolja a törvény az új szervezetet a régi munkaközvetítőkkal kapcsolatba hozni, arra nézve még hiányzik minden támpont. Arra nézve sem tartalmaz az indokolás semmi adatot, hogy mily alapra óhajtják a szervezetet fektetni, mennyiben óhajtják a munkaadók és munkások közreműködését igénybe venni, mily magatartást fognak a munkaközvetítők sztrájkok és kizárások alkalmával tanúsítani, mily kedvezményekben fognak a hatósági munkaközvetítők az állam által részesíttetni, már pedig ezektől a körülményektől függ, vajjon az új intézmény be fogja-e váltani azokat a reményeket, melyeket hozzá fűznek. Az indokolás szerint az ügymenet szabályozása rendeleti utón történik.

Reméljük, hogy az új munkaközvetítők csakhamar meggyökeresednek és fel fogják szívni a már jelenleg működő köz-

vetítőket és fiókjaikkal az egész országra kiterjedve lényegesen hozzá fognak járulni, hogy a munkapiacra a munkakereslet és kínálat kiegyenlítést nyerhessen.

A jól működő munkaközvetítés sok felesleges kiadástól mentesíthetné a munkaadókat és munkásokat, sok időpazarlással és szaladgálással járó munkakeresést, kilincselést, hirdetést, sőt utaztatást tenne feleslegessé.

A törvényjavaslat régen érzett hiányt fog pótolni. Kívánatos lenne, hogy minél előbb létesítenék és minél nagyobb számban a tervezett közvetítőket.

Kívánatos lenne, hogy a hatósági munkaközvetítőkkal szemben a munkaadók és munkások bizalommal viseltessenek, ami csak úgy lesz elérhető, ha azok teljesen semlegesek lesznek. Főelvként szolgáljon, hogy a munkaközvetítés ügye teljesen tárgyilagosan kezelendő és hogy minden mellétekintet nélkül iparkodjék a keresletet és kínálatot a munkapiacra kiegyenlíteni. Igen ajánlatos lenne az intézeteket úgy szervezni, hogy a munkaadók és alkalmazottak együttes közreműködése biztosítva legyen, ami csak úgy lesz elérhető, ha a munkaközvetítők a munkaadók egyesületeivel és az alkalmazottak szakszervezeteivel állandó érintkezésben fognak állni.

A nagy munkáshiányra és a háború utáni helyzetre való tekintettel a mezőgazdasági munkások munkaközvetítésének szervezetét nagyobb tevékenységre kellene sarkalni. Az eljárást is lehetne reformálni, a közvetítés körét ki kellene terjeszteni, a közvetítő közegeket teendőikről alaposan kellene kioktatni és hathatós ellenőrzésről kellene gondoskodni.

Okvetetlenül szükséges lesz, hogy a leszerelés idejében bizonyos kapcsolat teremtsék a katonai hatóság és azon szervezet között, mely a munkapiac szabályozásával lesz megbízva. Kell, hogy a katonaságtól szabadságolt és elbocsátott egyének, valamely hatósági munkaközvetítőhöz utaltassanak, amely közvetítő idejében értesítve, már lehetőleg jó előre gondoskodhassék munkaalkalomról, mielőtt még a szabadságolt egyén az utaló lappal nála jelentkezik.

Mint hogy helyes szervezet mellett a munkaközvetítők egymással és a feltétlenül szervezendő központi hivatallal állandó

összeköttetésben fognak állani s minthogy kellő szervezet mellett az egész munkapiac áttekinthető lesz, joggal remélhetjük, hogy a jelentkező összes munkaerők nagyobb nehézségek nélkül, gyorsan elhelyezést fognak találni, és a jelentkező összes munkaadó munkaszüksége kielégíthető lesz.

Minden a szervezet jószágától és a közmunkák kellő beosztásától függ.

Feltétlenül szükségesnek tartom továbbá, hogy az ipari, kereskedelmi és bányászati *munkaközvetítés és a mezőgazdasági munkaközvetítés* között állandó és *szoros kapcsolat létesül/ön*. Aki tudja, hogy hazánkban mily nagy a munkáshullámmás az ipari, bányászati és mezőgazdasági munkások között, ez a leg-szorosabb kapcsolat, sőt az egységes szervezet híve lesz. A mai mezőgazdasági munkás holnap bányászati munkás és néhány hét múlva gyárban dolgozik, ahonnan ismét valamely földmunkához vándorol. Óriási nagy a fluktuáció üzemből üzembe, foglalkozási ágból más foglalkozási ágba, a vidékről városba és megfordítva.

A hatósági munkaközvetítők részesíttessenek portomentességben, díjtalanul használhassák a helyi és helyközi távbeszélőt, az általuk közvetített munkások félárú jegyek váltására jogosító igazolványt nyerjenek.

Ha a hatósági közvetítők működésükkel be fogják igazolni, hogy teljesen pártatlanok, ha meg tudják nyerni a munkaadók és munkások bizalmát és közreműködését, ha a kellő anyagi eszközök rendelkezésre állanak majd, ha úgy lesznek kiépítve, hogy hálózatuk az egész ország területére kiterjed és az összes szakmákat felöleli, ha szoros kapcsolatban állanak majd egymással és a központtal, ha nem fog túltengeni az írásbeliség, formalizmus és bürokrácia, ha sikerül majd oly tisztviselőket szerezni, akik a kellő gyakorlattal és szakértelemmel bírnak, akkor remélhetjük, hogy képesek lesznek a munkaadók és munkások munkaközvetítőinek versenyét leküzdeni, sőt azokat idővel teljesen beolvasztani. Mindenesetre lényegesen meg fogják könnyíteni a harctérről visszatérő százazrek elhelyezkedését és előmozdíthatjuk majd a békekötés után várható munkaeltolódással járó rázkódtatások enyhítését. A munkaközvetítőknél oly mun-

kasokat is lehetne alkalmazni, akik ezen a téren már jártasságot szereztek és megbízhatók.

Szükséges, hogy a központi munkaközvetítő a hazai viszonyok szigorú szem előtt tartása mellett a külföldi munkaközvetítést is felölelje. A visszavándorlók támogatásban lennének részesítendők.

A munkaközvetítők tisztviselői számára rövid tanfolyamot kellene szervezni, amelyen a munkáskérdés elemei: a munkásvédelem, a munkapiac, a munkaközvetítés, a munkásbiztosítás, és munkanélküliség elmélete, a munkaközvetítés gyakorlata és statisztikája szakferfiak részéről előadandó lenne. A tanfolyam keretében néhány munkaközvetítő működése lenne behatóbban tanulmányozandó.

Arra kell törekedni, hogy az egy községben levő ipari munkaközvetítők között állandó és szoros érintkezés létesüljön, továbbá arra, hogy a megyebeli munkaközvetítők is egymással és a kerületi központokkal telefonon, esetleg sürgönyileg iparkodjanak a keresletet és kínálatot kiegyenlíteni.

Sűrűn megjelenő *munkapiac közlöny*, mely foglalkozási ágak és helységek szerint kimutatást közöl a munkakínálatokról és keresletekről, előmozdíthatja a sikeres munkaközvetítést. Igen gyorsan, áttekinthető módon kellene a kimutatásokat és jelentéseket közzétenni.

A háború, befejezésekor ingyenes, vagy mérsékelt áru utazást kellene nyújtani az államvasutak összes vonalain a háborús munkaközvetítés által kijelölt munkásoknak, kereskedelmi alkalmazottaknak stb. és azok családtagjainak, úgy amint azt az ausztriai vasutügyi ministerium 1914. évi szept. 29-én kelt rendeletével a háború tartamára engedélyezte.

Az üzletszerű munkaközvetítés is mielőbb, mindenesetre a háború befejezése előtt szabályozandó lenne. A magánmunkaközvetítők, ügynökök szigorúan lennének ellenőrizendők, a közvetítési díjak maximuma hatóságilag lenne megállapítandó.

PÁLYAMUTATÓ TANÁCSADÓK.

A hatósági munkaközvetítők mellett a pályamutató tanácsadók is üdvösen működhetnének a háborúból visszatérők gaz-

dasági elhelyezkedésénél. Sokan lesznek bizonyára a visszatérő harcosok között, akik hadbavonulásuk idejében még nem voltak kiképezve, akik még nem választottak pályát, vagy akik régi mesterségükhez egy-vagy más okból vissza nem térhetnek. Ezen a téren sem szabad a véletlennek döntő befolyást engedni. Ma a pályaválasztásnál a gazdasági belátás, a hajlam, a tehetőség alig játszik szerepet.

Különösen a fiatalabb és nem szakképzett munkások elhelyezkedésénél a háború után kitűnő szolgálatokat tehetnének a pályaválasztó-tanácsadók bizottságai.

Jelenleg a fiatalság gazdasági elhelyezkedésénél a főszerepet a véletlen játsza, ami a munkanélküliséget is befolyásolja.

Nem megfontolások, egyéni hajlamok, tehetségek vezetik a legtöbb munkást, mikor alkalmazásba lép.

Részletes tanulmányok, melyeket ezen a téren a Verein für Socialpolitik kezdeményezett és végeztetett, bebizonyították, hogy a megkérdezett munkások jó része¹ (34.5%) egyáltalán nem tud válaszolni arra kérdésre, miért lépett be abba a gyárba, ahol dolgozik, ezt olyannak tekinti „ami magától megy”. A többségnél a szülők, vagy családtagok foglalkozása vagy a nyomor, vagy mindkettő döntött a pályaválasztásnál.

A személyes hajlam csak keveseket vezérelt.

Ha külön vizsgáljuk a nem kvalifikált munkásokat, ezeknél találjuk többnyire azokat, akik a kérdésre nem tudtak válaszolni, hanem csak vállukat vonták, fejüket rázták, vagy mosolyogtak. Ezeknél a gazdasági szükség, a pénzhiány, a nyomor döntött a pályaválasztásnál. A kvalifikáltaknál fordul csak elő, hogy a pályaválasztásnál részben egyéni hajlamok és képességek által vezéreltetek.

A pályaválasztási tanácsadó és tájékoztató sokban elősegíthetné a fiatal nemzedéknek kedvezőbb eloszlását a különböző kvalifikált és félig kvalifikált foglalkozásokban, valamint azokban a nem kvalifikált foglalkozásokban, melyek különleges természetüknél fogva nem engedik meg könnyen az átmenetelt az egyikből a másikba.

¹ Marie Bernays: Auslese und Anpassung der Arbeiterschaft der geschlossenen Grossindustrie. Leipzig, 1910.

A pályaválasztó tanácsadó és tájékoztató nagyban megkönnyíthetné a munkapiac rendezését.

A pályaválasztó és tanácsadó bizottságokban a helyi és országos viszonyokkal ösmerős gyakorlati férfiaknak (gyárosok, iparosok, gazdák, kereskedők stb.), továbbá közgazdasági képzettséggel bíró egyéneknek (a kereskedelmi kamarák, gazdasági egyesületek tisztviselői), tanférfiaknak és orvosoknak kellene helyet foglalniuk. Az orvosok megmondhatnák azt, hogy testalkatánál fogva mely foglalkozásokra *nem* alkalmas a munkát kereső, vagy mely foglalkozás való neki.

ATTANITÁS ÉS SZAKKÉPZÉS.

Azok számára, akik hiányosan vannak kiképezve, vagy akik szakszerű kiképzésben nem részesültek, ha hajlammal és tehetséggel bírnak, rövid tanfolyamokon lennének oktatandók és tanműhelyekben, vagy kézműves mestereknél lennének kiképzendők. Ugyanígy lennének kiképzendők azok, kik régi mesteriségükbe, vagy foglalkozásukba valamely oknál fogva elhelyezhetők nem lennének.

A mezőgazdasági munkások részére nagyobb számú háziipari tanfolyam szervezése lenne előkészítendő és a termékek értékesítéséről, a nyersanyag, a szerszámok és a gépek beszerzéséről kellene idejekorán gondoskodni.

Nemcsak a dolgozni akaró és dolgozni tudó egyének elhelyezésére kell gondolni, hanem azokról sem szabad megfeledkeznünk, akik tudnának dolgozni, találnának is munkát, de állandóan *szimulálják a munkanélküliséget. Ezeket telepeken és dologházakban kellene elhelyezni és munkára nevelni.*

Szükséges lenne, hogy a hadjáratban részt vett egyének különös figyelemben részesüljenek a hivatali állások betöltésénél.

III. MUNKAALKALMAK TEREMTÉSE ÉS EGYÉB SZOCIÁL-POLITIKAI INTÉZKEDÉSEK.

KÖZMUNKÁK.

A háború befejezése után a munkapiacon előreláthatóan bekövetkező zavarok részbeni megelőzése és elhárítása körül a

közmunkák és közszállítások tervszerű beosztása fontos tényező lehet. Tudjuk azt, hogy mily nagy jelentőséggel bírnak közgazdasági életünkben az állam, a megyék, a városok, a községek, a nagy közlekedési vállalatok megrendelései, építkezései. A legnagyobb építető, a legnagyobb vevő, a legjelentékenyebb megrendelő manapság az állam, jóformán minden iparágban. A megyék is számottevő megrendelésekkel és közmunkákkal folynak be gazdasági életünk alakulásába. Városaink beruházó szükségletét már a háború előtt közel fél milliárd koronára becsülték. Az államvasutak évi anyagszükséglete sok millióra rug. A szállításokról a kereskedelmi múzeum nyilvántartásokat vezet. Az ellenőrzés alá tartozó közlekedési vállalatok 1912. évi anyag- és leltárszükséglete 308.294,186 koronára rúgott, a hadsereg és haditengerészet beszerzése 86.506,420.

Az állami hatóságok, hivatalok, intézetek, a törvényhatóságok és községek által 1912-ben beszerzett iparcikkek összes értéke 64.942,754 koronára rúgott.

Csak ezzel a néhány adattal akartam a közszállítások és közmunkák jelentőségét illusztrálni.

A munkapiac mikénti alakulására nézve tehát a közszállítások és közmunkák tervszerű beosztásával nagy befolyást lehetne gyakorolni.

A kormány és az érdekelt körök már foglalkoznak azzal, hogy a háború kitörése folytán részben megakadt közmunkákat a háború befejezése után azonnal megindítsák. A mérnök-egyesületek a különböző gazdasági érdekképviselőkkel együttesen a közmunkák előkészítésére bizottságot alakítottak, amelybe a munkások szakszervezeteinek képviselőit is meghívták. Már megkezdették a közmunkák kataszterének elkészítését.

A kormány körrendeletileg utasította a vidéki törvényhatóságokat, hogy sürgősen írják össze a megkezdendő és befejezendő közmunkákat.

Ezek igen üdvös rendszabályok, de szerény nézetem szerint a közmunkák és közszállítások időrendjének megállapításánál, felosztásánál a *munkapiac mikénti alakulása* különös figyelembe lenne veendő. Az állami (államvasúti) és törvényhatósági közmunkák és közszállítások lajstromozása után szét kellene választani a fel-

tétlenül végrehajtandó legsürgősebb, a sürgős és nem sürgős munkákat. A megrostálást a munkapiac alapos tanulmányozása alapján egy ministeriumközi bizottságnak kellene elvégezni. A munkaprogramm elkészítésénél vizsgálni kellene, hogy a közmunkák és közszállítások által érintett iparágakban van-e munkanélküliség, ha igen, mily fokú? Ügyelni kellene arra is, hogy oly munkák ki ne adassanak, melyek a munkáskeresletet fokozzák és elsősorban azokat a közmunkákat kellene elvégeztetni, amelyek a munkanélkülieken segítenek. Ez a kivándorlás megakasztását elősegítené.

A nem sürgős közmunkákat a depressio időszakára és a téli időre kellene elhalasztani, amint teszi azt a német városoknak hosszú sora (pl. Drezda, Lipcse, Frankfurt a/M., München, Hannover stb.), melyek a közmunkák kiadásánál már évek óta figyelemmel vannak a „holt saison”-ra.

Arra is kellene ügyelni, hogy általánosságban a nagyobb közmunkák, amennyire lehetséges iparáganként, még pedig kisebb vállalkozók és kézművesek között felosztassanak – ami egyes iparágakban már ma is megtörténik – és ha csak lehetséges, ne adassanak ki fővállalkozónak. Termelési szövetkezetek és munka-szövetkezetek előnyben lennének részesítendőek.

Németországban a kormányok, már 1914-ben (a háború előtt) bocsátottak ki rendeletet az összes községekhez és hatósági intézményekhez, amelyben azon kívánságnak adnak kifejezést, miszerint a jövőben minden pályázatot és árlejtést oly módon hirdessenek ki, hogy a munkálatokat lehetőleg sok részre osszák, hogy ily módon minél több kisiparost részesíthessenek a munkálatokban. A községek tegyenek le végre arról a kényelemszeretetről, hogy a munkálatokat egyetlen vállalkozóra bízzák, ami gyakran nemcsak megdrágítja a munkálatokat, de a kivitel szoliditásának terhére is megy.

A nagy magánvállalatoknak, ipari részvénytársaságoknak is figyelemmel kellene lenni építkezéseiknél és megrendeléseiknél a munkapiac helyzetére.

ÍNSÉGMUNKÁK.

A háború oly sok pusztítást okozott, annyi elhasznált és tönkrement hadfelszerelési cikket kell majd pótolni, annyi elha-

lasztott közmunkákat kell majd végeztetni, hogy *ínségmunkákra* alig lesz szükség. Mindenesetre azonban óvatosságból műutak építése, vízszabályozási munkálatok, erdősítések, műveletlen földterületek javítása felveendők abba a programba, mely hivatva van az *esetleges* nagyobb mérvű munkanélküliséget orvosolni.

KÖZSÉGI FELADATOK.

A községeknek is közre kell működni a visszatérő harcok gazdasági elhelyezkedése megkönnyítésénél. Első sorban nyújtsanak mennél több munkaalkalmat. Építsenek mennél több munkaházat, iskolát, kórházat, de a munkák kiadásánál legyenek figyelemmel a munkapiac viszonyaira. A részletes tervek már most lennének elkészítendőek, hogy a háború befejezésekor azonnal hozzá lehessen látni a munkák kiviteléhez.

A *szükséges tőkék* az állam hadi kölcsöneinek mintájára, *községi belső kölcsönök útján lennének előteremtendőek*. A községek vagyonos polgárainak szép kötelessége lenne e hasznos és produktív munkákra szükséges tőkét, amelyeknek kellő kamatozását a községi adók és jövedelmek biztosítják, kötvények ellenében rendelkezésre bocsátani.

Karolják fel teljes erélylyel a munkaközvetítés ügyét már csak azért is, hogy a szegényügyi kiadásoknál megtakarításokat érhessenek el.

TÁRSADALMI FELADATOK.

A fogyasztók is hozzájárulhatnak a munkapiac szabályozásához, ha megrendeléseiknél figyelemmel vannak a munkát keresők számára és viszonyaira. A vásárlók ligái – melyek nálunk sajnos még ösmeretlenek – ezen a téren is megkezdtek úttörő működésüket.

Társadalmunk kötelessége lesz a háború után a hazai termékek pártolása, a hazai ipar fokozottabb támogatása, a külföldi cikkek mellőzése, amennyire csak lehetséges. A háború hosszú tartama alatt leszoktunk számos külföldi gyártmány használatától és fogyasztásától. Ne szokjuk meg újból azokat, amidon a háború után határaink ismét megnyílnak.

Ha „házunk küszöbén felállítjuk a vámvonalat”, lendületet adunk a hazai iparnak és számos munkásnak nyújtunk kenyeret és apasztjuk a kivándorlók számát.

Társadalmunk a háború alatt jelentékeny karitatív és szociális tevékenységet fejtett ki. *A háború megszüntette a felsőbb körök munkanélküliségét.* A kórházakban, a foglalkoztató műhelyekben, a Vörös Keresztnél, a Hadsegélyző Hivatalban stb. dolgozni, hozzátartozik a bon-ton-hoz. *Reméljük, hogy azok, akik a háború alatt megösmersedtek a szociális munka felemelő érzésével, a háború után is folytatni fogják tevékenységüket. Alkalom akad majd bőven.*

A MUNKAADÓK FELADATA.

A munkaadók alkalmazzák ismét – ha csak lehet – volt alkalmazottaikat, munkásaikat. A munkaadók testületeik, a hírlapok és falragaszok útján felhívandók lennének, hogy alkalmazzák ismét a háborúból visszatérőket, mert ez hazafias kötelesség, épügy, mint a hadikölcsön jegyzése.

A német nagyiparosok már ismételten kijelentették, hogy kötelességüknek fogják tartani a visszatérő munkásaikat újból alkalmazni. Hogy mily tartósnak tekintik ezek az ipari mágnások alkalmazottaikhoz való viszonyát, mutatja, hogy a német vas- és acélművek szövetsége a középrajnai gyáriparosok egyesületével közösen a háború első évében 49,327.456 K-t fordított a bevonult alkalmazottak hátramaradottjainak támogatására. Ezideig kb. 120.000 családot segélyeztek, tehát átlag 400 K évi támogatás jutott egy-egy családra.¹

A munkaadók jelentsenek be minden üres állást a nyilvános munkaközvetítőnél, nehogy a hely nélküli alkalmazottak kénytelenek legyenek személyesen munkát keresni, munkahelyről-munkahelyre vándorolni, ami sok idővesztéssel jár.

A munkaadók lehetőleg mellőzzék a *pótmunkaerők elbocsátását*, nehogy ezek is megterheljék a munkapiacot a háború után.

¹ Vitzthum gróf szászországi belügyminiszter a II. kamarában tartott beszédében kívánatosnak mondta, hogy üres állások betöltésénél ne csak az állam és a községek, hanem magánüzemek is részesítsék különös figyelemben a háborúban résztvett pályázók kérvényeit. (Soziale Praxis. XXV. 232. 1.)

Ha a munkanélküliség egyes iparágban nagyobb mérvet öltene, a munkaadók honosítsák meg a *rövidebb munkanapot*, hogy mennél több munkást foglalkoztathassanak addig, míg ismét javulnak a konjunktúrák vagy elhárították a termelés fokozása elé tornyosuló akadályokat, (anyaghiány, gépek hiánya, megrendelések hiánya).

A SZAKEGYLETEK.

A munkásszakegyletek, melyek a háború alatt jelentékeny áldozatokat hoztak a munkanélküliek segélyezése körül, a visszatérő harcosok existenciájának érdekében is nagy tevékenységet fejthetnek ki.

A tarifa-egyezmények sűrűbb létesítése a munkaadók és munkások közötti jogviszonyt szilárdabb alapokra fektethetné, békésebb viszonyt teremthetne a tőke és munka között. A háború után gazdasági életünknek nyugodt fejlődésre van szüksége, ha azt akarjuk, hogy az a sok seb gyorsan behegedjen, amelyet a világháború rázkódtatásai okoztak.

Az osztrák szakegyleti bizottság az osztrák belügyminiszterhez intézett beadványában alapelszzerűen ki akarja vétetni a háború utáni átmeneti időben a munkanélküliekről való gondoskodást az önszegély köréből, bár kereken nem utasítják vissza, hogy a rendelkezésükre álló eszközök mértéke szerint a háborúból visszatérő tagjaikat munkanélküliségük ideje alatt segélyezzék. Kötelességeikkel tisztában vannak. De azon nézetten vannak, hogy általában az állam feladata, a harcosok visszatérését célszerűen irányítani és az egyelőre céltalanokról méltóan gondoskodni.¹

A MUNKANÉLKÜLISÉG ESETÉRE VALÓ BIZTOSÍTÁS.

Ma már mindinkább gyökeret ver az a felfogás, hogy a munkanélküliség esetére való biztosítás hivatva van a szociális biztosítás kiegészítésére és betetőzésére. A munkanélküliség esetére való biztosítás előfeltétele és előmozdítója a munkaköz-

¹ „Vor Not und Hunger geschützt zu sein, haben alle jene nach der Rückkehr aus dem Kriege Anspruch, die der Staat zum Zwecke seiner Verteidigung ihrem bürgerlichen Beruf entzog ...”

vetítés országos szervezése. Amíg a munkaközvetítés oly kezdetleges állapotban van, mint jelenleg, a munkanélküliség esetére való biztosítás meghonosítására gondolni sem lehet. Ennek törvényes és széleskörű szabályozása nyugodtabb korszakra halasztandó. A városok azonban a biztosítás ezen ágát már most is támogatásban részesíthetnék.

SEGÉLYEZÉS.

Alapos megfontolás tárgyává kell majd tenni, hogy mily feltételek mellett és mily mértékben lesznek azok közsegélyben részesítendők, kik a háborúból visszatérve a munkaközvetítőknél jelentkeztek és megfelelő alkalmazást nem találtak. Ez a segély a munkanélküliség esetére való biztosításnak rügye lehetne, amelyből idővel a szociális biztosításnak ez a fontos hajtása kinőhet.¹

A KÜLFÖLDI MUNKÁSOK.

Külföldön, különösen Németországban már erősen foglalkoznak azzal a kérdéssel, *vájjon nem-e kellene a külföldi munkások az országba való özönlését legalább egy időre megakasztani*, ha a háború befejezésekor a munkapiac túlságosan meg lesz terhelve, mert mindenekelőtt természetesen a *hazai munkásokról* kell gondoskodni.

Evvel a kérdéssel nálunk is kellene már foglalkozni. Meg kell továbbá indítani a külföldön élő honfitársaink visszavándorlását. A háborúban szenvedett vérvesztéséget a leggyorsabban pótolhatnók, ha az egy milliónál jóval többre rugó amerikai kivándorlóinkat sikerülne visszatelepíteni. Az amerikai magyar lapok híradása szerint a kivándorlottak közül számosan szándékoznak a háború befejezése után a hazába visszatérni. Ezeket is munkaalkalommal kell fogadnunk és megfelelően díjazott munkáról kell gondoskodnunk, ha őket állandóan itt akarjuk tartani.

¹ „Die öffentliche Unterstützung derer, die nicht sogleich in Beschäftigung gebracht werden können, ist nicht zu entbehren. Wiederum werden Reich, Staat und Gemeinden bedeutende Summen aufwenden müssen, um für die Kriegsteilnehmer den Übergang vom Krieg zum Frieden so schmerzlos als möglich zu gestalten.” Umbreit Id. h. 193. 1.

A NŐI MUNKA.

A háború után a női munka kérdése is sok gondot fog okozni.

A háború a nők munkakörét jelentékenyen kiterjesztette, igen nagy számú nőt bevezetett a gazdasági életbe. A férfiak behívása folytán sok üzemben, üzletben és irodában alkalmaztak nőket, amelyekben eddig még sohasem dolgozott asszony. Némely esetben az alkalmazásnál a hadbavonultak feleségeire és leányaira voltak figyelemmel. A nők munkabérei és fizetései – jóllehet igen számos esetben a nők munkája teljesen egyenértékű a férfiak munkájával – majdnem kivétel nélkül lényegesen alacsonyabbak a férfiak béreinél és fizetéseinél. A háború befejezésekor ebből visszasságok származhatnak a munkapiacon és sokan vannak, akik attól tartanak, hogy a visszatérő harcosok a nők konkurrenciája folytán állásukat nem nyerhetik vissza, attól is tartanak, hogy az alacsonyabb női munkabéreket és fizetéseket, munkabér és fizetés leszállításokra fogják felhasználni. Az aggodalmakat túlzottaknak tartjuk. Igen sok esetben a munkaadók saját érdekükben kénytelenek lesznek a férfimunkához visszatérni, ahol a munka természete a nők testalkatának nem felel meg és ahol a nők szakértelme hiányos. A nők tehát a nem nekik való munkakörökből ismét ki fognak szorítatni. Ahol megmaradnak, ott harc lesz a férfiak és nők között, azért, mert a nők igénytelenségük folytán kisebb munkabérekkel és fizetésekkel beérik. Jobban előtérbe fog *nyomulni a nők szervezésének kérdése, hogy érvényre juthasson az elv: egyenlő munkáért egyenlő bér!*

A női munka térhódítása mind sürgősebbé fogja tenni az anyasági biztosítás kérdésének megoldását.

A háború folyamán több egyesület részéről nagy számban felállított női foglalkoztató-műhelyeket tovább is fenn kell tartani, sőt fejleszteni és szaporítani kell. Meg kell majd indítani az otthoni munka kinövéséi ellen az erőteljesebb küzdelmet.

A GYERMEKMUNKA.

A háború alatt az iparszerűleg foglalkoztatott gyermekek száma is jelentékenyen emelkedett. *A háború után a gyermek-*

munka korlátozandó lesz; a munkásvédelmet, mely a háború alatt ellanyhult, erélyesebben kell majd kezelni és az ellenőrzést szigorítani. A néperő fokozásának, a jövő nemzedék elsatnyulása megakasztásának fontossága a háború után fokozódni fog

VASÁRNAPI MUNKASZÜNET.

A háborúra való tekintettel sok üzemben és hivatalban függesztették fel a vasárnapi munkaszünetet. A háború befejezése után a vasárnapi munkaszünet az egész vonalon ismét helyre lesz állítandó.

A MUNKABÉR.

A munkaalkalmak megteremtésének és a meglevő munkaalkalmak gyors és célszerű közvetítésének kérdése mellett, a munkabérek kérdése is igen égető lesz a háború befejezése után. Előreláthatólag a háború befejezése után a munka ára magas lesz, egyrészt, mert számos képzett munkás elesett, vagy megrokkant, másrészt, mert a megélhetés drágasága, ha nem is fog a jelenlegi színvonalon megmaradni, tartósabb állapot lesz. Évekig fog tartani, míg a termelés lépést fog tartani az árukereslettel. A munkások és tisztviselők megélhetési viszonyainak javítása közgazdasági politikánk egyik fontos feladata lesz. Sokat mulasztottunk eddig a fogyasztás szervezése terén.

BÉKÉLTETŐ BIZOTTSÁGOK.

Minthogy a háború után előreláthatólag ismét sűrűn fognak felmerülni a bérküzdelmek, szükséges lenne már most oly intézményekről gondoskodni, melyek a kollektív munkaviszályok elhárítására, a már kitört munkaviszályok gyors megszüntetésére alkalmasak. Célszerű lenne az egyeztető és békéltető bizottságok megszervezéséhez hozzáfogni.

EGYÉB SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZKEDÉSEK.

Szükséges lenne a szövetkezeti mozgalmat jobban felkarolni. Nagyobb számú mezőgazdasági és ipari termelőszövetkezetek nagyban megkönnyíthetnék a visszatérő katonák gazdasági elhelyezkedését, könnyítést nyújthatnának a munkapiacnak.

Az alkoholizmus elleni küzdelemnek a visszatérő harcosok között hálás tere lenne. A demobilizáció idejében az egész országban a korcsmák és italmérések korábban lennének bezárandók és a szesznek, valamint közönséges pálinkának kimérése korlátozandó lenne.

A községeknek és a jótékony-egyesületeknek feladata lesz egész sor jóléti intézményről gondoskodni.

A munkanélküliek ételmezésére, lakásszükségletének kielégítésére átmenetileg szükség lesz sok népkonyhára, népszállóra. Ezen a téren is szükséges lenne a különböző intézmények között szorosabb kapcsolatot létesíteni, a vezetés bizonyos központosításáról gondoskodni.

Nagyobb arányú parcellázás és telepítés a kivándorlási mozgalmat gyengíténé és a visszavándorlást előmozdítaná.

A baromfityenyésztés, a konyhakertészet, a gyümölcsstenyésztés, a kecsketartás¹, a méhészet támogatása, nagyobb számú gazdasági tanfolyam szervezése a nép megélhetését könnyíténé.

Igen kívánatos lenne, *hogy a magyar Hadi Hitelintézet még egy ideig a háború befejezése után is folytassa működését.* A visszatérő kisiparosok és kiskereskedők részére üzemük megkezdhetésére szociális kölcsönöket kellene nyújtani. Tudjuk, hogy a háború kezdetén a székesfőváros elhatározta, hogy 500.000 korona erejéig különös kezességet vállal ennél az intézetnél oly hitelt keresők részére, kik 5 év óta Budapesten laknak, évi lakással bírnak, akiknek alkalmazottjaik vannak és akik rendes könyvet vezetnek.

A háború befejezése után a vidéki városoknak és megyéknek is garantálni kellene ilyen szociális kölcsönöket (melyeknek maximuma Budapesten 500 koronában van megállapítva) és a fővárosban is szaporítani kellene ezeket.

A szászországi kormány a második kamarában már kijelentette, hogy a hadbavonult egyéneknek, ha megszorultak, visszatérésük alkalmával kölcsönöket fognak adni. Gazdáknak, kézműveseknek és a szabad hivatások tagjainak üzletük fenn-

¹ Erre Koppély Géza a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Egyesületében és más helyeken is többször felhívta a figyelmet.

tartásához és újrafelvételéhez 2000 márkáig, ház- és telekbirtokosoknak 1000 márkáig, magánalkalmazottaknak és munkásoknak, ha a háború folytán eladósodtak, 300 márká erejéig kölcsönök fognak nyújthatni, öt évi törlesztéssel, 3% kamatoztatás és a község szavatossága mellett. Erre a célra 2½ millió márkát szántak.

BEFEJEZÉS.

A háború kitörése nagy zavarokat okozott gazdasági életünkben: az ipar válságos helyzetbe jutott, mert bedugultak a hitelforrások, megnehezült az anyagbeszerzés, egyes iparágakban megcsappant a fogyasztás, a munkások és munkaadók tömeges behívása folytán egyes vállalatok kénytelenek voltak az üzemet megszüntetni, vagy erősen korlátozni, minek folytán a munkanélküliség fokozódott.

Gazdasági életünk azonban életerősnek mutatkozott, nagy ellenálló erőt tanúsított, csakhamar alkalmazkodott a gyökeresen megváltozott viszonyokhoz. Néhány hónap múlva a munkanélküliség jóformán megszűnt, sok téren pedig nagy mérvet öltött a munkáshiány.

Azt hiszem, hogy joggal remélhetjük, hogy közigazdaságunk alkalmazkodási képessége, melyről a háború kedvezőtlen befolyásaival szemben annyiszor tanúságot tett, a háború után nem fog kudarcot vallani. Valamint képesek voltak egész iparágak, a háború szükségleteihez alkalmazkodva, üzemet teljesen át-átidomítani, éppúgy bizonyára képesek lesznek, ismét a háború befejezése után nagyobb zökkenések nélkül, nem hosszú idő alatt a béke munkájához visszatérni.

Kötelességünk azonban, hogy közigazdaságunk nagy alkalmazkodási képességét célszerű intézkedésekkel és intézményekkel fokozzuk, hogy a visszatérő harcosaink közül egy se maradjon munka nélkül. Mily megnyugtatólag hatna azokra a katonákra, kik határainkat őrzik és az ellenséget üldözik, az a hír, hogy a harcból visszatérve, várja őket a biztos állás, a megfelelő munkahely és hogy a munkanélküliség rémétől tartaniok nem kell!

A háború alatt megizmosodott világszerte – és nálunk is – a szociális felelősség érzete és a közvéleményben foko-

zódott a társadalmi kérdések iránti fogékonyság. A háború igazolta a szociálpolitika híveit és a szociálpolitikának számos újabb hívet szerzett. Reméljük, hogy a háború befejezése után sem halványodik el a társadalmi szolidaritás eszméje, hanem világosságot, melegséget és jólétet áraszt majd az emberiségre.

TARTALOM

I. fejezet. <i>Remények és aggodalmak</i>	3
Bevezetés	3
A munkanélküliség.....	4
A háborús szociálpolitika.	5
A munkapiac alakulása	7
Nehézségek és zavarok	10
II. fejezet. <i>A munkapiac megszervezése, különösen a munkaközvetítés</i>	13
A szervezés szükségessége	13
A munkaalkalmak összeírása.....	15
A munkakeresők összeírása	15
A munkaközvetítés.....	16
Németország	19
Ausztria	24
Franciaország	25
Hazai viszonyok	26
Pályamutató tanácsadók	31
A tanítás és szakképzés	33
III. fejezet. <i>Munkaalkalmak teremtése és egyéb szociálpolitikai intézkedések</i>	33
Közmunkák	33
Ínségmunkák.....	35
Községi feladatok.....	36
Társadalmi feladatok	36
A munkaadók feladata	37
A szakegyletek	38
A munkanélküliség esetére való biztosítás	38
Segélyezés.....	39
A külföldi munkások.....	39
A női munka.....	40
A gyermekmunka	40
Vasárnapi munkaszünet	41
A munkabér.....	41
Békéltető bizottságok.....	41
Egyéb szociálpolitikai intézkedések.....	41
Befejezés.....	43